

Mokslinis gyvenimas

KONFERENCIJA APIE VIDURAMŽIŲ VISUOMENĘ

2001 m. spalio 25–26 d. Torunės Mikalojaus Koperniko universitete vyko tarptautinė istorikų konferencija „Genealogija: viduramžių Lenkijos visuomenės tyrinėjimų būklė ir perspektyvos lyginamųjų studijų fone“. Tai yra tradicinių, nuo 1980 m. rengiamų konferencijų, kurias jungia bendras pavadinimas „Genealogija“, tęsia¹. Žodis „genealogija“ pasirinktas neatsitiktinai. Pas mus tai tėra vieno iš pagalbinių istorijos mokslų pavadinimas, tuo tarpu europinėje historiografijoje genealogija seniai paliko siaurus ascendentinių ir descendentinių lentelių rėmus ir tapo integralia mokslų apie visuomenę dalimi. Ši historiografijos posūkiū lėmė giminės reikšmės viduramžių visuomenėje suvokimas. Iki pat naujausiųjų laikų giminė buvo ne tik pagrindinė ir visiems luomams būdinga socialinė struktūra, jos modelis buvo panaudotas kuriant ir kitas „horizontaliai“ struktūruotas žmonių bendrijas (riterių sąjungas, ce-

chus, kolegijas). Pagrindinis tokių genealoginių tyrimų tikslas yra prisidėti prie įvairių visuomenės grupių (gimininių, teritorinių, bažnytinių, intelektualinių) pažinimo bei jų formavimosi ir funkcionavimo principų išaiškavimo.

Būtent šia prasme „Genealogija“ tapo konferencijų ciklo ir Torunėje susidariusios (profesoriaus Januszo Bieniako vadovaujamos) tyrimų grupės bendru pavadinimu. Šios konferencijos nemaža dalimi prisidėjo prie viduramžių visuomenės tyrimų problematikos atnaujinimo Lenkijoje (ypač reikšmingi buvo novatoriški Januszo Bieniako lenkų riterių giminiių, Kazimierzo Jasińskio² valdovų dinastijų, Andrzejaus Radziwińskio vyskupijų kapitulų tyrinėjimai) ir sulaukė plataus atgarsio užsienyje. Prie tarptautinės recepcijos prisidėjo ir patys konferencijos organizatoriai, kviesdami pranešėjus iš kaimyninių šalių ir į konferencijų pavadinimus įtraukdami lyginamąjį tyrimų aspektą. Ši konferencija buvo jau septintoji, todėl suprantamas organizatorių noras apibendrinti pasiektus rezultatus ir pamėginti išžvelgti būsimų studijų perspektyvas. Tai lėmė istoriografinę konferencijos pobūdį.

Pirmieji du pranešimai, kuriuos skaitė šių konferencijų veteranai Marekas Cetwińskis ir Ja-

¹ Pasirodė jau šešių konferencijų medžiaga: Genealogia – problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym. Toruń, 1982; Genealogia – studia nad wspólnotami krewniczymi i terytorialnymi w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym. Toruń, 1987; Genealogia – kręgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym. Toruń, 1989; Genealogia – polska elita polityczna w wiekach średnich na tle porównawczym. Toruń, 1993; Genealogia – rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym. Toruń, 1996; Genealogia – władza i społeczeństwo w Polsce średniowiecznej. Toruń, 1999.

² Beje, jo mokinyas Janas Tęgowski neseniai išleido knygą apie pirmuosius Gediminaičius (Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów. Poznań–Wrocław, 1999). Plg. mano recenziją: Lietuvos istorijos metraštis 2001 (spaudoje).

naszas Bieniakas, buvo skirti bajoriškosios genealogijos problemoms aptarti. Šių dviejų tyrinėtojų neakivaizdi (o vėliau ir betarpiška) diskusija nužymėjo visą konferencijos eigą, kurią būtų galima apibrėžti kaip įtampą tarp skepticizmo ir naujų kelių ieškojimo. M. Cetwiński savo sąmojingame pranešime (*Genealogijos metodologijos kritinė apybraiža*), gausiai cituodamas klasikus (tarp jų ir visai nesenos praeities), skeptiškai pasisakė apie šiuo metu vėl į mokslinę madą sugrįžusias genealogines studijas. Jo nuomone, dabartinis istorikas dažnai geriau pažįsta senųjų giminių genealogiją, nei tuometiniai tų giminių atstovai. Tuo tarpu vėlesnes bajorų giminių kilmės legendas jis siūlė vertinti kaip tos kartos bajorų ideologijos fenomeną ir atsisakyti jose ieškoti „tiesos grūdo“. Janusz Bieniakas pranešime *Lenkų riterių giminės viduramžiais* pamėgino apibūdinti šaltinių sąvokų ir dabartinės kalbos žodžių, nusakančių giminiškus ryšius, santykį. Šaltinių terminai aiškiai rodo, kad istoriškai yra sunku tiksliai atskirti giminę ir šeimą, kad nebuvo kokybinių sąvokų, pavadinančių artimesnius ir tolimesnius giminaičius. Priešingai M. Cetwińskiui, jis įrodinėjo, kad buvo pažįstami net tolimų šaltinių linijų giminaičiai, todėl empiriniai genealoginiai tyrimai tebėra svarbūs norint geriau pažinti ankstyvąją bajorų visuomenę.

Tolesni pranešimai buvo skirti įvairių istoriografijos sričių raidos tendencijoms aptarti. Janas Tegowski apžvelgė dinastinių, o Krzysztof Mikulski – miestiečių elito tyrimų būklę ir perspektyvas. Alicja Szymczakowa kalbėjo apie problemas, su kuriomis susiduria vėlyvųjų viduramžių šeimos tyrinėtojai. Janas Pakulski ieškojo naujų galimybių tirti pasaulietinės valdžios simboliką. Andzejaus Radzimiński ir Mareko Derwicho pranešimai buvo skirti vyskupijų ir vienuolynų elitui. Krzysztof Ożógas svarstė viduramžių epochoje gana problemiš-

ką intelektualinio elito klausimą. Januszas Kurtyka aptarė galimybes ankstyvųjų Naujųjų laikų istoriografijoje paplitusius klientinių santykių tyrimus perkelti į vėlyvųjų viduramžių dirvą ir pamėgino atrasti klientinių ir leninių ryšių panašumus ir skirtumus. Jo pranešimas dar kartą akivaizdžiai pademonstravo giminės struktūrinio modelio svarbą to meto visuomenėje (šiuo atveju kuriant klientinių ryšių tinklą). Temą pratęsė Janas Wroniszewski, kuris analizavo teritorinių ir gimininių ryšių santykį. Jo manymu, čia būtinas dinamiškas požiūris, šie ryšiai papildė vienas kitą, o vieno ar kito elemento dominavimą lemdavo konkrečios aplinkybės.

Dar viena pranešimų grupė buvo skirta kaimyninių kraštų politiniam elitui. Vratislavas Vaničekas aptarė čekų teritorinio elito struktūrą, o Ivanas Hlavačekas – čekų dvaro elitą. Rimvydas Petrauskas pristatė savo XIV–XV a. lietuvių diduomenės tyrimų rezultatus. Jurijus Zazuliakas supažindino su bajorijos tyrimais Ukrainos istoriografijoje. Joachim Zdenka lygino riterijos tyrinėjimus vokiečių ir lenkų istoriografijoje.

Kaip tik šis komparatyvinis aspektas sulaukė didelio konferencijos dalyvių susidomėjimo. Konferencijos pabaigoje neabejotina renginio siela Janusz Bieniakas lyginamasis studijas pavadino bene svarbiausia dabartinės istoriografijos tendencija. Specifinė įvairių šalių medžiaga ir skirtinga istoriografijos patirtis leidžia kitaip pažvelgti į senas tiesas, atrasti naujas temas ir suvokti bendras europinės visuomenės šaknis. Tiesa, istoriografijoms bendrauti dažnai trukdo skirtingos istoriografinės patirties padiktotas sąvokų neatitikimas. Todėl tokios konferencijos yra susikalbėjimo, o kartu ir naujo pažinimo sąlyga.

Rimvydas Petrauskas